

MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA VARIATIVLIK TAMOYILINING AFZALLIKLARI

To'xtasinova Ruxshona

Puchon universiteti magistranti

Annotatsiya: *Maqolada maktabgacha ta'lim davrining bola hayotidagi ahamiyati, yangi texnologiyalar asosida bola shaxsini rivojlantirish haqida so'z boradi. Jumladan, bog'cha yoshidagi bolalar bilan ishlashda variativlik metodini qo'llash orqali ularning qiziqishlari, qobiliyatlarini aniqlash hamda rivojlantirish masalalari to'g'risida fikr yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, variativlik, texnologiya, "Ilm yo'li", mashg'ulot.*

So'nggi yillarda mamlakatimizda ta'lim tizimining barcha bosqichlarida ulkan islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu jumladan, maktabgacha ta'lim sohasida ham yangi innovatsion texnologiyalar asosiga qurilgan turlicha yondashuvlar ta'lim sifatining yaxshilanishiga olib kelmoqda.

Ma'lumki, maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'limning boshlang'ich bo'g'ini hisoblanadi. U bolani har tomonlama sog'lom va yetuk qilib tarbiyalash, maktabda o'qishga qiziqishni oshirishda ahamiyatli hisoblangan olti-yetti yoshgacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi. Bolalar 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan davrda oladigan barcha ma'lumotlarning 70 foizini o'zlashtirishi pedagog va psixolog mutaxassislar tomonidan tasdiqlangan. Shuning uchun ham maktabgacha ta'lim ta'lim sohasidagi asosiy negizi hisoblanadi. Bugungi kunda respublikamizning chekka hududlarida ham yangi zamonaviy bog'chalar qurilib, ularda ta'lim-tarbiyani yangicha metodlar asosida yo'lga qo'yish ishlariga e'tibor kuchaytirilmoqda. Qisqa vaqt ichida maktabgacha ta'lim tashkilotlari soni 3 barobar oshgan bo'lib, bolalarni qamrab olish 28 foizdan 54 foizga yetdi.

Hozirgi kunda yurtimizda Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari bilan bir qatorda xususiy nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari ham faoliyat olib bormoqda. Bu esa maktabgacha ta'limda bolalar qamrovini oshirishdan tashqari ta'lim sifatining tubdan yaxshilanishiga ham olib kelmoqda. Maktabgacha ta'lim sohasi keng qamrovli sohalardan biri bo'lib bolalarga ta'lim berish bilan bir qatorda ularning umumiy ko'nikmalarini rivojlantirish, sog'lom ovqatlanish, sport mashg'ulotlari, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, musiqiy faoliyatlar, bolalarning psixologik holatlari, maktabga tayyorlash kabi maqsadlarni o'z oldiga qo'yadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga bilimlarni variativ yondashuv asosida ta'lim-tarbiya sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Maktabgacha ta'lim muassasalaridagi sharoitlarni yaxshilash, bolalarni har tomonlama: aqliy, jismoniy, ma'naviy rivojlanishlariga yordam berish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Har bir bolaga individual yondashgan holda kuchli va kuchsiz tomonlari, qiziqishlari va ehtiyojlaridan kelib chiqib variativ metodlar ishlab chiqiladi. Har bir bolaga uning psixologik qobiliyati, jismoniy holati, talab va ehtiyojlarini xisobga olgan holda individual yondashadi. Bu jarayonda otionalarni ham jalb etish muhim ahamiyatga ega bo'lib bu pedagogdan katta mahorat talab qiladi. Shuning uchun ham pedagog bir qolipga tushib qolmasdan, tinimsiz o'z ustida ishlashi, o'rganishi va tajriba oshirishi muhim. Bolalarni o'qitish jarayoni nafaqat ta'lim beruvchi, balki bolalar uchun ham qiziqarli bo'lishi, ularning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda moslashuvchan variativ metodlardan foydala olish muhim hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi tomonidan katta maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish, ularga ta'lim bilan bir qatorda tarbiya berish va maktabga tayyorlashni o'z oldiga maqsad qilgan "Ilm yo'li" variativ dasturi ishlab chiqildi. "Ilm yo'li" dasturi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun ishlab chiqilgan bo'lib, "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi, O'zbekiston Respublikasida ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari, "Kadrlar tayyorlash bo'yicha Milliy dastur", maktabgacha ta'limni rivojlantirish Konsepsiyasi asosida ishlab chiqilgan.

"Ilm yo'li" variativ dasturi bolani har tomonlama komil imson bo'lib yetishishlari, ularni o'qitish bilan bir qatorda, tarbiyasi va maktabga tayyorlashda xalqaro tajribalardan foydalangan holda ishlab chiqilgan hujjat hisoblanadi. Bu dasturga ko'ra o'quv-tarbiyaviy faoliyat kuniga 3 soatni o'z ichiga olib, 80 foizni majburiy qismi, 20 foizni variative qismdan tashkil topgan.

"Ilm yo'li" variative dasturi moslashuvchan bo'lib, maktabgacha ta'lim tashkiloti xududiy, iqtisodiy, milliy va boshqa sharoitlardan kelib chiqib, o'z uslublarida ishlab chiqishlari mumkin.

Variativ dastur bir necha asosiy sohalarni o'z ichiga olib, bolaning rivojlanishiga xizmat qiladi. Bular:

- jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzini shakllantirish;
- ijtimoiy-hissiy rivojlanish;
- nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari;
- bilish jarayonining rivojlanishi;
- ijodiy rivojlanish.

Dastur bolalalarni ijtimoiy hayotga tayyorlash, har tomonlama rivojlantirish, majburiy boshlangich ta'limga tayyorlash, 6-7 yoshli oilaviy sharoitiga ko'ra maktabgacha talimga jalb etilmagan bolalarni majburiy boshlangich ta'limga tayyorlovchi, bir yillik tayyorlov guruhlari tashkil etilgan bo'lib bepul bilim olishlari va maktabga psixologik jixatdan tayyor bo'lishlari kabi maqsad va vazifalarini o'z ichiga oladi.

Variativ dastur asosida maktabgacha ta'lim jarayonini tashkil etishda tarbiyachining roli va o'rne muhim. Maktabgacha ta'lim tashkilotida ishlash tarbiyachidan pedagogik mahorat, bolalar psixologiyasini tushunish, sohaga oid yangiliklardan xabardor bo'lishi va ijodkorlikni talab qiladi.

«Ilm yo'li» variativ dasturida pedagog har bir bolaning ichki imkoniyatlarini, jismoniy holatini, ruhiy holatini va shu kabi individual xususiyatlarini e'tiborga olgan holda o'quv jarayonini tashkil etishi lozim. Tarbiyachi mashg'ulotlar jarayonida bolalarni kuzatishi, tahlil qilishi va kerakli xulosalarni chiqara olishi kerak. O'yin maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyati hisoblanadi. Ta'lim berish jarayonini o'yin bilan mujassam holda mashg'ulotlarni olib borish yaxshi natijalarni beradi. O'yin faoliyati bolalar uchun ham qiziqarli bo'lib, bolalar faol ishtirok etadilar. Bolalar turli o'yinlar orqali atrof muhit haqidagi bilimlarga ega bo'ladilar, jismoniy faoliyatda bo'ladilar, do'stlari bilan ijtimoiy munosabatga kirishadilar va shu orqali so'z boyliklari oshadi. O'yin davrida esa tarbiyachi bolalarning xususiylarini monitoring qilib borishlari, ta'lim jarayonida individual yondoshishlariga yordam beradi. Bolalarning qiziqishlari, xohishlari, qobiliyatlariva ehtiyojlari o'yin jarayonida rivojlanadi. O'yin jarayoni bolalarning psixik holatini namoyon etadigan faoliyat turlaridan biri hisoblanadi.

O'yin jarayonidagi bolalar faol faoliyatining psixik taraqqiyot uchun ahamiyati shundaki, bolalarning turli sifat va fazilatlarini o'yin jarayonida faqat namoyon bo'libgina qolmasdan, bunda sifat va fazilatlar mustahkamlanadi, o'zlashtiriladi. SHuning uchun psixologiya nuqtai nazardan oqilona ya'ni to'g'ri tashkil qilingan o'yin bola shaxsini har tomonlama o'stiradi va shuning bilan birga bolaning butun psixik jarayonlarida –sezish, idrok, diqqat, xotira, tafakkur, xayol va irodani ildam rivojlanishiga yordam beradi. O'yin o'z mohiyati jihatidan katta kishilarning hatti –harakatlari va xulqatvorlariga faol taqlid qilishdan iborat bo'lishi tufayli bolalarda ma'naviy sifatlarning mustahkamlanishi uchun va odob – axloq qoidalarini bilib olishlari uchun keng imkoniyatlar beradi. Maktabgacha yoshdagi bola o'yin jarayonida tabiblik yoki muallimlik rolini bajarayotgan bo'lsa, shu kasbga tegishli barcha 4 sifarni namoyon qilishga intiladi. Ular o'yinga juda berilib ketsalar, bajarayotgan

rollariga xos sifatlar shunchalik samimiy, ijodiy tarzda namoyon bo'ladi. Bolalar uchun o'yin mazmunining hech bir chegarasi yo'q. Mashg'ulotlar davomida jismonan yoki ruhan rivojlanishida o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan bolalar bilan, tarbiyachi ta'lim berish jarayonida individual xususiyatlariga e'tibor qaratgan holda o'z faoliyatini olib boradi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'limga variativlik asosida yondashuv kichik yoshdagi bolajonlarni, avvalo, qiziqishlarini kuchaytirish, iqtidorlarini aniqlash va rivojlantirish hamda ulardagi muayyan kasb-hunarga bo'lgan moyillikni o'z vaqtida anglash va yo'naltirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullaeva N. Sh. Maktabgacha ta'limni variativ yondashuv asosida takomillashtirish. Pedagogika fanlari b. F. D. (phd) diss. Avtoreferati. Toshkent, 2019.

2. Axmedova X., Raximova L. "Bolaga yo'naltirilgan ta'lim» dasturini tashkil etish. T.: 2012

3. Ishmuxamedov R.J., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – T.: "Nihol" nashriyoti, 2016.

4. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasasining Davlat o'quv dasturi. T.: 2018.